

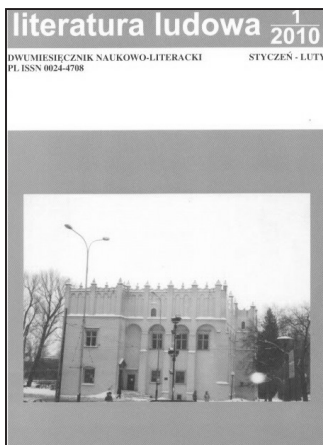

ОГЛЯДИ НАУКОВИХ ВИДАНЬ

Журнали, збірники

Literatura Ludowa: Dwumiesięcznik naukowo-literacki. – Wrocław: Polskie Towarzystwo Ludoznawcze; Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010. – № 1, 2, 3, 4–5, 6 (54)

Науково-літературний двомісячник “Literatura Ludowa” (“Народна література”) за редакцією знаних польських учених-філологів Єжи Бартмінського, Єжи Ястжембського, Пьотра Ковальського, Антоні Кучинського, Дороти Сімонідес, Роха Суліми, Ришарда

Ваксманда, головним редактором якого є Йоланта Луговська, видають спільно Польське народознавче товариство (PTL) та Інститут польської філології Вроцлавського університету. Публікації в кожному номері журналу згруповано у двох рубриках: “Статті” та “Рецензії”.

До першого номера двомісячника “Народна література” за 2010 р. у рубрику “Статті” увійшли такі наукові статті: Агати Філей “Не вірте їм! Про чеські містифікації”; Пауліни Секіти “Час і простір в народній казці про тварин (На прикладі оповідей з мотивом kota)”; Патриції Тжещинської “Міфологізація простору і поетика пейзажу: український степ в польській та українській культурах”; Александри Жепковської “Зарисовки із телефонної трубки”, або життя міста на шпальтах локальної преси”; Томаша Ратайчака “Від молитовника до сонника. Релігійна і квазірелігійна книга в галицькому популярному обігу в XIX ст. Проба типології”.

Стаття Агати Філей “Не вірте їм! Про чеські містифікації” (С. 3–13) присвячена вивченню мистецьких (базованих на літературі, журналістиці, картинах та кіно) містифікацій, феномену, характерному для чеської культури. Найстарішу містифікацію презентує Вацлав Ганка в “Манускрипті” (XIX ст.), а найновіша відноситься до початку XXI ст., коли мистецька група Зтоговен зімітувала вибух ядерної бомби і показала це на телебаченні. Автор статті також розділяє містифікації за їхніми функціями: компенсаторні та демаскуючі. Усі види містифікацій закорінені у спостереженні суспільного, культурного чи наукового життя, також містифікація опирається не на інтелектуальний дискурс, а на досвід.

Пауліна Секіта у статті “Час і простір в народній казці про тварин (На прикладі оповідей з мотивом kota)” (С. 15–25) досліджує два аспекти польської народної казки про тварин – час і простір. Оскільки матеріалу з цієї теми є дуже багато, авторка концентрує свою увагу на одній із центральних постатей – на образі kota, а матеріалом обирає дев’ять казок, що знаходяться в реєстрі Юліана Кжижановського.

Патриція Тжещинська у публікації “Міфологізація простору і поетика пейзажу: український степ в польській та українській культурах” (С. 27–35) фокусує свою увагу на мотиві українського степу і його рецепції в польській та українській літературах як семантично визначеного місця. Авторка досліджує цей мотив також в українському науковому та популярному дискурсі. Найбільш поширений образ степу, на її думку, презентують українські думи, у яких переказано історію окремих гетьманів.

До першого номера також увійшла публікація Александри Жепковської “Зарисовки із телефонної трубки”, або життя міста на шпальтах локальної преси” (С. 37–49). “Зарисовки із телефонної трубки” – це назва рубрики, матеріали якої опубліковано на сторінках “Нового життя Паб’яніц” – однієї локальної газети, що виходить друком

у місті Паб'яниці. Цей населений пункт із сімдесятьма тисячами жителів знаходиться в центральній частині лодзького воєводства. Об'єктом дослідження стали тексти форуму "Зарисовки із телефонної трубки", де може висловитися кожен мешканець Паб'яниць на будь-яку тему, пов'язану насамперед із життям у цій місцевості, а предмет статті стосується структури та змісту цього форуму (узято 4 номери газети за 2009 рік і враховано 54 висловлювання читачів).

Авторами цих висловлювань є анонімні особи, які не виявляють свого віку, професії, освіти, не завжди можна визначити їхню стать. Однак серед них переважають жіночі публікації. Важливою рисою дописувачів є те, що вони не лише шукають новини та інформацію, але й самі доносять їх до загалу – це свого роду журналісти, репортери чи детективи-аматори. Авторка відзначає емоційний характер висловлювань: від сарказму, іронії, роздратування до веселощів, вдячності чи занепокоєння. Часто трапляються такі вирази як: "до чорта", "до лиха", "мені аж погано зробилося". Теми зазвичай стосуються буденних справ міста, наприклад, узимку можна знайти невдоволення через неприбрані вулиці; частими героями висловлювань є державні службовці, поліція чи міські служби. Важливими функціями цього форуму є інтеграційна та об'єднавча, що свідчить про згуртування жителів одного містечка у спільноту, а також превентивна, що має на меті запобігти поширенню деструктивних явищ у місті. Негативна сторона виявляється в тому, що часто несправедливі висловлювання поширюють плітки й обмови на невинних людей.

Основну увагу в дослідженні *Томаша Ратайчака* "Від молитовника до сонника. Релігійна і квазірелігійна книга в галицькому популярному обігу в XIX ст. Проба типології" (С. 51–59) прикуто до книги та інших джерел релігійного і квазірелігійного змісту, які були в популярному обігу на землях колишньої австрійської імперії в XIX ст. Обговорення цих джерел здійснено з точки зору католицької доктрини латинського обряду. Автор спирається на визначення Каміля Качмарка, за яким релігія є посередньою системою ставлення людей до таємниці, при цьому під таємницею варто розуміти буття, яке вважають надприродним і сприймають як сакральне. Дослідник поділяє книги на класичні та популярні, перші мають релігійний зміст (молитовники, катехізиси), а другі – популярні, вони містять знання про релігію (сонники, апокрифи).

Друга рубрика складається із двох рецензій. У першій – "Без зайвих строщень про жебрацьку спільноту" (С. 61–63) *Сабіна Швітала* відгукнулася на книгу Пьотра Гроховського "Жебраки. Книга про мандрівних жебраків та їхні пісні" (Торунь, 2009. – 388 с.). Предметом дослідження цей дослідник вже неодноразово обирав образ жебрака та особливості традиції жебрацького буття. Нова книга цього автора складається із двох основних частин. У першій із них, що має назву "Мудреці та шахраї", показано традиційні, сучасні й романтичні образи жебраків-мандрівників на території Речі Посполитої. Серед них виокремлено: прибульців із "тамтого світу" або жебраків-мерців, жебраків (чужий-мандрівник, побожний християнин, чарівник і знахар), весільних жебраків, жебраків-колядників; товариство ледарів і злочинців. У другій частині дослідження автор проаналізувала пісні жебраків, серед яких виділяє: агіографічні легенди, про смерть, про кінець світу й Останній Суд, про занепад моралі, балади про дітовбивцю, про сиріт.

Ще одна рецензія *Еви Лукашик* "Змагання з чужістю: про творення, дотримання і перехід границь" (С. 63–65) стосується книги *Бернарда Вальденфельза* "Основні мотиви феноменології чужого" (Варшава, 2009. – 149 с.). Це дослідження вона вважає своєрідним філософським аналізом зустрічі, яка відбувається у спеціальних часових рамках "наступного", яку автор книги називає діастазою. Із цієї зустріччю завжди пов'язується небезпека, яка активізує у людей різноманітні захисні стратегії.

До д р у г о г о номера двомісячника у рубрику "Статті" увійшли такі публікації: *Агнешки Пожньак*, *Каріни Яжинської* "Папська Марійська Святиня" в *Закопаному-Кжептувках*. Міфологічна оповідь, її творець і герой"; *Еви Серафін* "Спів золотого птаха. Інтерпретація казки Яніни Поражінської "Птах Цезар" із перспективи антропології культури"; *Ганни Урбанської* "Вуж у шлунку людини" (АТ 286); *Малгожати Чапіги* "Міфологія покинутих місць: чорнобильська зона".

У статті *Агнешки Пожньак* і *Каріни Яжинської* "Папська Марійська Святиня" в *Закопаному-Кжептувках*. Міфологічна оповідь, її творець і герой" (С. 3–24) реконструйовано розповідь, оповідачем, носієм і одночасно героєм якої є Святиня Матері Божої Фатімської у *Закопаному-Кжептувках*. Важливими чинниками, що визначили напрям цієї історії, були смерть папи Іоана Павла II та

священнослужителя Мірослава Дроздка. На теперішній час у святині папські елементи набувають нового значення, з'являються також нові об'єкти в іконографічному просторі (до таких належить насамперед каплиця папського гробу). Авторка також ставить запитання: чи віра священнослужителя Дрозда, яку він поширював своїми проектами, знайшла багато спільників і чи будуть ці ідеї існувати після його смерті? На думку дослідниці, святиня залишиться цікавим і надзвичайним місцем, особливо з погляду антропології.

У публікації *Еви Серафін "Спів золотого птаха. Інтерпретація казки Яніни Поражінської "Птах Цезар" із перспективи антропології культури"* (С. 25–33) здійснено спробу відчитати універсальне значення казки за допомогою інтерпретації казкових символічних образів із перспективи історії релігії (М. Еліаде), психоаналізу (К. Г. Юнг), морфології та витоків магічної казки (В. Пропп). У зв'язку з цим детально проаналізовано текст казки, яку поділено на інтегральні частини. Сфокусовано увагу на ролі батька, якого доля обдарувала численними благами, однак забрала можливість у повноті насолоджуватися життям; а також охарактеризовано образ птаха Цезаря, який втілює мудрість, трансцендентний досвід: саме завдяки йому король отримує внутрішню мудрість, внаслідок чого відкривається новий погляд на майбутнє. Птаху Цезарю, вважає дослідниця, відведено роль символа віднайденної долі, а також нового королівства.

У статті *Ганни Урбанської "Вуж у шлунку людини"* (АТ 286) (С. 35–38) проаналізовано історію, яка знаходиться в реєстрі Ю. Кжижановського під номером 286. Її короткий зміст звучить так: "Вуж заповзає через уста сплячої людини; спритний лікар успішно витягає його із шлунка". Ганна Урбанська, розглядаючи багатий матеріал, наголошує на широкому розповсюдженні цього казкового мотиву.

Малгожата Чаніга у публікації *"Міфологія покинутих місць: чорнобильська зона"* (С. 39–47) через аналіз конкретних фактів подає докладну історію трагедії з 1986 р., коли сталася чорнобильська катастрофа. Авторка характеризує політику тогочасного Радянського Союзу, яка полягала в замовчуванні цієї трагічної події. На теперішній час чорнобильська зона є місцем, яке привертає до себе увагу і водночас відштовхує. Авторка ставить риторичне запитання: яка ж міфологія залишиться про ці трагічні події через деякий час, чи це будуть міфологічні оповіді, чи фільми, чи комп'ютерні ігри?

У другій рубриці міститься три рецензії. Автором першої з них – *"Міф і література фентезі"* (С. 49–53) – є *Якуб З. Ліханський*, який висловив оцінку книги Богдана Троха *"Деградація міфу в літературі фентезі"* (Зельсона Гура, 2009. – 430 с.). На його думку, у рецензованій книзі порушено надзвичайно цікаве та важливе питання: по-перше, це дослідження є важливе для антропологів і дослідників міфів, оскільки стосується проблеми способу використання міфологічних сюжетів у літературі, а саме літературі фентезі; по-друге, книга є потрібною для дослідників літератури, щоб простежити, як структура літературного твору залежить від вибору на світоглядному, ідеологічному чи філософському рівнях.

Пьотр Гроховський у рецензії *"Сумний кінець сільської музики"* (С. 53–57) на книгу Анджея Беньковського *"1000 кілометрів музики. Варшава-Київ"* (Варшава, 2009. – 296 с.) зазначає, що її основу склали *"Етнографічні зошити"*, змістовим наповненням яких є записи відвідин скрипалів, органістів і співаків, відтворення розмов, записів, зустрічей із сім'ями музикантів, їхніми сусідами та іншими жителями села. Ці записи здійснено з 1999 до 2009 рр. під час подорожей по центральних і південно-східних регіонах Польщі та України (Полісся, Волинь, Розточчя). Важливим і цікавим елементом книги є багата фотографічна документація.

Відгук *Міхала Вольські "Про цифрове питання фольклористики"* (С. 57–59) стосується книги *"Фольклор у добу Інтернету"* / Ред. Г. Ганпарчик, П. Гроховський (Торунь, 2009. – 234 с.). Останнім часом Інтернет як інформаційний медіум стає все популярніший, пише рецензент, а функціонування фольклору у віртуальному просторі стало предметом різних дослідників, результатом праці яких і є ця книга. Вона складається зі статей, які склали два її розділи. У першому містяться статті, присвячені е-фольклору, а в другому розділі автори сконцентрували свою увагу на дослідженнях фольклористики Інтернету.

До т р е т ь о г о номера двомісячника *"Literatura Ludowa"* у рубрику *"Статті"* увійшли публікації: *Гражини Лосонь-Коханської "Казкові ініціаційні мотиви у перспективі гендерних досліджень"*; *Еви Томашевської "Na dara romestar – не бійся цигана. Циганський феномен у кіно"*; *Пьотра Гроховського "Фольклорист у мережі. Прологomeni до досліджень Інтернет-фольклору"*.

Дослідниця *Гражина Лосонь-Коханська* у статті *"Казкові ініціаційні мотиви у перспекти-*

ві гендерних досліджень” (С. 3–15) підкреслює важливе значення книги Бруно Беттельгейма “Чудове і корисне”. Однак зазначає, що гендерні дослідження виявляють, що казка є також потужним носієм стереотипів та упереджень, пов’язаних зі статтю, через що можна поставити під сумнів позитивний вплив казок. Навіть якщо згодитися із думкою Беттельгейма, що дитина однаковою мірою ідентифікує себе із героєм чи героїнею, які переживають драматичні пригоди, дівчина і хлопець не можуть сприймати казку однаково, оскільки її текст на свідомому та підсвідомому рівні передає їм різні повідомлення. На прикладах казок братів Грімм, Ганса Андерсена дослідниця наголошує на тому, що ці твори підтримують суспільний порядок і цінності патріархальної культури.

Ева Томашевська у дослідженні “*Na dara romestar – ne bійся цигана. Циганський феномен у кіно*” (С. 17–31) вважає, що цигани загалом мають негативну оцінку: у більшості польського суспільства вони викликають страх, нехоть, відразу. На першому плані в кіно постає стереотип лінивого, злодійкуватого, неморального цигана, на другому – музиканта, мандрівника з романтичною душею, блукача, хоч бідного, але щасливого та волюбного. У цих суперечливих образах знаходимо страх перед інакшістю, який не дає позбутися стереотипів. Дослідниця зазначає, що у стосунках із циганами бракує розуміння, бажання пізнати іншого, чи хоча б щиро зацікавитися сторонньою особою та її культурою. Однак у фільмах Кустуріци, Петровича чи Гатліфа можна побачити зворотне явище – захоплення циганською культурою і бажання збагнути її специфіку.

Пьотр Гроховський свою статтю “*Фольклорист у мережі. Пролегомени до досліджень Інтернет-фольклору*” (С. 33–46) починає із провокативного твердження, що фольклористика на сьогодні переживає кризу. На це також вказував свого часу Єжи Бартмінський, вболіваючи, що фольклористику трактують у гуманітарних науках як “убогу родичку із плебейським родоводом”. Однак така ситуація стосується не лише Польщі. На думку дослідника, важливим чинником для відродження та поширення фольклору є Інтернет, який стає сферою інтенсивного поширення усно словесних текстів. Автор висловлює думку, що в багатьох країнах фольклор існує сьогодні насамперед в Інтернеті.

Друга рубрика “Рецензії” складається з чотирьох публікацій. Пьотр Ковальський у

рецензії “*Фольклор, мовна категоризація та історія культури*” (С. 47–50) на монографію Я. Кайфош “*Магія у розмовній оповіді*” (Катовіце, 2009. – 315 с.) стверджує, що дослідження цього автора скероване на те, щоб виписати парадигму сучасної фольклористики з мовознавчою та антропологічною орієнтацією. Хоча дискусія на тему предмету досліджень і методів фольклористики не закрита, однак певний аспект став чітко зрозумілим: необхідно відкинути філологічну парадигму.

Рецензуючи книгу “*Німці про кашубів в ХІХ ст. Образ кашубів у працях Г. Лорка, В. Сейдлія, Ф. Тетзнера*” / Ред. Є. Божишовський (Гданськ, 2009. – 272 с.), Даніель Калиновський у публікації “*Німецький опис кашубів*” (С. 50–54), зазначає, що це дослідження містить важливі для кашубознавства статті, написані з перспективи німецької культури. Книга скерована широкому колу читачів, оскільки презентована у двомовній польсько-німецькій версії.

У рецензії Барбари Коц “*Мерзота вуж ядовитий, що лежить на дорозі клубочком*” (С. 54–56) на книгу Галіни Керської “*Де казахський степ... Щоденник депортованої 1939–1946*” (Вроцлав, 2009. – 272 с.) оцінено працю польської дослідниці, яка описала цікаву історію чотирнадцятилітньої дівчинки, яку з мамою та молодшим братом було вивезено до Казахстану.

Адам Бартош у відгуку “*Перший у Польщі циганський буквар*” (С. 56–57) на видання Кароль Парно Герлінський “*Мірі школа. Романо elementary. Підручник для дітей із групи польська Рома*” (Костжин над Одрою, 2008. – 99 с.) звертає увагу на те, що ця книжечка є першим у Польщі циганським букварем, автор та ініціатор якого – відомий скульптор, поет, письменник, знаний серед циган під прізвиськом Парно (Білий).

До подвійного ч е т в е р т о г о – п ‘ я т о г о номера вроцлавського наукового двомісячника за 2010 р. у рубрику “Статті” увійшли такі дослідження: Пьотра Гроховського “Голосіння жебрака з ринку. Пародії на старців і жебрацькі пісні”; Віолетти Врублевської “Сучасний фольклор у популярній літературі, або “Брати Крамер” Бартка Швідерського”; Томаша Калнюка “Подвійна святість” (На стежках народної святості Петра-апостола і Анджея Боболі); Роха Суліми “Традиційний регіоналізм і концепції сучасності”; Моніки Петрович “Образ Леніна у радянській казці”; Александри Яновської “Воїни, мученики чи святі мужі? Сучасні індіанці та їхня дорога до духовного від-

родження за допомогою святої люльки”; Александри Жепковської “Назви аптек в очах дослідника культури. Приклад Лодзі і Паб’яніц”; Катажини Оршуляк-Дудковської “Що ховають у собі кулінарні рецепти? Від фольклористики до антропології відчуттів”; Ксені Олькуш “Тварини у постаті монстрів у сучасній польській фантастиці жаху”.

Пьотр Гроховський у статті “Голосіння жебрака з ринку. Пародії на старців і жебрацькі пісні” (С. 3–13) здійснив порівняння пастишів та пародій на жебрацькі пісні з автентичними творами, які виконували мандрівні жебраки. Автор дійшов до висновку, що ці пародії не брали за взірць конкретні жанри жебрацьких пісень, а були стилізовані під поведінку жебраків або їхнє музичне виконання пісень.

У статті Віолетти Врублевської “Сучасний фольклор у популярній літературі, або “Брати Крамер” Бартка Швідерського” (С. 15–26) йдеться про різноманітні зразки наслідування фольклору, а також про те, як він надихає на творчість (на прикладі твору “Селяни” Владислава Реймонта). На сучасному етапі, стверджує автор, відбувається зміна зацікавлень власним (сільським) фольклором на користь глобального (міського). Це явище можна пояснити поступовим занепадом народних традицій. Із сучасним фольклором людина стикається щодня: мандруючи вулицями міста, переглядаючи газети чи сторінки Інтернету. Сучасний дослідник фольклору може не виїжджати на провінцію у пошуках матеріалів, достатньо тільки увімкнути комп’ютер. Цікавим із цього погляду є детектив Бартка Швідерського “Брати Крамер” (2006), що написаний на матеріалі численних нових фольклорних форм: жартів, міських легенд, графіті, сюжетів традиційних казок.

У статті Томаша Калнюка “Подвійна святість” (На стежках народної святості Петра-апостола і Анджея Боболя)” (С. 27–34) – з антропологічної перспективи на прикладі найвідоміших святих у народній культурі досліджено труднощі у досягненні повсякденної святості. Розглянуто постать апостола Петра, який “присутній” чи не в кожній святині, та Анджея Боболя, відомого святого XIX–XX ст. Кульмінаційна ідея статті – це амбівалентність поняття *sacrum*.

Рох Суліма у праці “Традиційний регіоналізм і концепції сучасності” (С. 35–40) зосереджує увагу на розбудованому на сьогоднішній день дискурсі ідентичності. Поза тим дослідник зазначає, що важливо зробити крок “назад” і з перспективи сучасного

розуміння ідентичності знову подивитися на стан автохтонних культур з недалекого минулого, перш ніж їхні аксіосемантичні показники будуть розмиті та “детериторіалізовані”.

Моніку Петровіч зацікавив “Образ Леніна у радянській казці” (С. 41–49). Казки про Леніна, зазначає дослідниця, належать до першого періоду творення так званої радянської міфології (1924–1930). Авторка вважає, що образ радянського вождя творено на підставі найстаріших, навіть архаїчних народних вірувань. У цих творах досить поширеним є мотив безсмертя Леніна. Так у казці “Хитрий Ленін” розповідається, як за допомогою головного лікаря вождь інсценує свою смерть, щоб перевірити, як народ буде давати собі раду без нього. Схожий мотив натрапляємо у казці “Ленін не помер – він живий”, у якій Леніна нібито намагаються вбити невидимою зброєю. Міфологічними мотивами насичений текст казки “Ленін на кам’яному стовпі”. Ще одним розповсюдженим мотивом є сюжет про спритність Леніна (“Мужицька історія про Леніна”). У висновках зазначається, що не можна говорити про виключно позитивний образ Леніна. Адже деякі анекдоти, частушки, пісні показують деспотичні сторони радянського вождя. Прикладом цього може слугувати пісня “Грім гримить, земля трясеться”, у якій відображено тему таборів і тюрем.

Александра Яновська по-науковому роздумує над темою “Воїни, мученики чи святі мужі? Сучасні індіанці та їхня дорога до духовного відродження за допомогою святої люльки” (С. 51–65). Дослідниця переконана, що трагедія індіанців Америки полягає ще й у тому, що вони перестали існувати поза сторінками книг. Проте життя триває: сучасні індіанці одягаються як і всі інші, ходять в загальні школи, працюють, а також зазнають дискримінації, як інші расові меншини. Така річ, як свята люлька, і надалі супроводжує індіанців під час обрядових дій, іноді її призначення адаптовано під потреби нових релігійних форм (як, наприклад, у церкві корінних американців). Хоча багато елементів з інших культур стали гаджетами, але роль святої люльки залишилася незмінною. Опіка над цією сакральною річчю – це одна з найпочесніших справ, дорога до святості для сучасних індіанців.

Александра Жепковська у статті “Назви аптек в очах дослідника культури. Приклад Лодзі і Паб’яніц” (С. 67–78) здійснила аналіз назв аптек, розміщених на території двох міст – Лодзі і Паб’яніц. Емпіричний матеріал зіб-

рано на основі безпосередніх спостережень, а також у віртуальному просторі Інтернету. Авторка переконує, що при найменуванні аптек найчастіше береться до уваги основна функція і спеціалізація тих місць, тобто назви тісно пов'язані з назвами запропонованих у аптеці товарів: трав, ліків. Часто трапляються назви, пов'язані зі здоров'ям, молодістю, життєвістю і красою, а отже стосуються тих цінностей, які мають на меті підтримати чи покращити фармацевтичну галузь. Деякі назви увіковічили визначних людей, які здобули славу у мистецтві лікування. Поширеними є назви з міфологічно-релігійним забарвленням. Зазвичай це короткі (одно- чи двослівні утворення). Авторка вважає, що назви аптек виконують мотиваційну або заохочувальну функції.

Прикладом текстів культури, на думку Катажини Оршуляк-Дудковської у статті *"Що ховають у собі кулінарні рецепти? Від фольклористики до антропології відчуттів"* (С. 79–89), є кулінарні рецепти, які активно використовують у щоденному житті і мають багату традицію поширення в історії європейської культури. Їх можна зараховувати до текстів колективного характеру, що передаються з покоління до покоління та пов'язані з сімейною, локальною чи національною традиціями. Як і інші типи текстів, вони відзначаються своєрідною мовною поетикою.

Ксеня Олькуш, досліджуючи *"Тварини у постаті монстрів у сучасній польській фантастиці жаху"* (С. 91–100, №4-5), стверджує, що здичавіла природа характерна для фантастики жаху, поширюючи страх перед стихією і знищенням людства. Навіть одомашнені тварини, такі як кіт і пес, стають мотивом для створення жахів, оскільки може змінюватися їх захисна функція на агресивну, унаслідок чого вони виявляють непослух до господаря і прагнуть вчинити йому шкоду. Прикладом такого сюжету є оповідання Павла Седлара *"Пес свого господаря"*. Одним із героїв цього твору є президентський пес, в якому ховається неземна істота, що прагне захопити владу. Таке негативне перетворення "символу вірності, дружби, відваги, охорони" має на меті викликати у читача почуття тривоги, загрози і страху. Схожі мотиви натрапляємо в оповіданнях Тадеуша Опшубського *"Молоді Кори"*, Павла Палінського *"Коротка балада про проминання"* та ін.

Друга рубрика складається з семи рецензій. У першій – *"Феномен Михайла Михайловича Бахтіна"* (С. 101–103) на антологію у двох томах *"Я – інший. Навколо Бахтіна"* (Краків, 2009) Александра Крупа подала корот-

ку біографію Бахтіна й аналіз його наукового доробку. У рецензії Міхала Глушковського *"Автопортрет російського села"* (С. 104–105) на книгу Леоніда Касаткіна *"Російське село у розповідях його жителів"* (Москва, 2009. – 509 с.) зазначено, що до видання ввійшли різноманітні історії, авторами яких є прості люди з різних частин Росії, а записували їх науковці, мовознавці-діалектологи з Інституту російської мови Російської академії наук.

Рафал Пілярек у рецензії *"Звичаєва культура поляків"* (С. 106–107) на книгу Катажини Оршуляк-Дудковської *"Матримоніальні оголошення. Дослідження з пограниччя фольклористики і антропології культури"* (Лодзь, 2008. – 184 с.) зазначає, що джерельною базою цього дослідження стали тексти оголошень 2002-2005 років. Їх детальний аналіз дозволив авторові не лише оцінити польську звичаєву культуру, але й вказати на загальне становище сучасної людини. Дослідниця зробила спробу також визначити найпопулярніші і загальноприйняті портрети жіночності та чоловічості, а також відповісти на питання: яка суспільна вартість подружжя у сучасному світі?

У рецензії Патриції Тжецинської *"За кулісами фестивальної сцени або роздуми про презентацію фольклору"* (С. 107–111) на книгу *"Значення і функції фольклорних фестивалів у сучасній культурі"* / Ред. Божена Левандовська і Станіслава Требуля-Штапель (Закопане, 2009. – 193 с.) висловлено міркування про щорічний *"Міжнародний фестиваль фольклору гірських земель"* біля Закопаного, на тему якого написано збірне рецензоване дослідження.

Рецензію Адама Помесінського *"Доля засланця"* (С. 111–113) присвячено книзі Александри Жепковської *"Сибіряки: спільнота – пам'ять – оповідь. Антропологічне дослідження"* (Лодзь, 2009. – 228 с.). *"Сибір для поляків – це, передусім, символ багатовікових страждань і неволі"*, – так починає свою антропологічну розповідь про людей, що пережили жахиття Сибіру, приниження, вигнання і зневаги дослідниця Александра Жепковська. У цій книзі авторка простежила долю переселених на територію СРСР поляків у 1940–1941 рр., яких у Польщі називають сибіряками. Головним у цій книзі є питання: яким чином дізнатися правду про тогочасні події?

Монографія Павла Качинського *"Сім'я в літературі епохи Станіслава Августа Понятовського. Мотиви-умови-погляди"* (Вроцлав, 2009. – 256 с.), як стверджує у рецензії *"Сімейне життя також чутиве"* (С. 113–114)

Малгожата Лобуз, подає велику кількість забутого літературного матеріалу, а також відкриває фрагмент історії ментальності (соціокультурну історію), яка віддзеркалює філософську та суспільну думку. Таким чином автор поставив перед собою нелегке завдання виокремити з-поміж широкого дослідницького матеріалу тематичні мотиви та парадигми сімейного життя.

Малгожата Лобуз у відгуку *“Романтизований Фредро”* (С. 114–115) на книгу Мар’яна Урселя *“Александр Фредро. На сцені життя і театру”* (Вроцлав, 2009. – 198 с.) відзначає, що серед численних досліджень творчості А. Фредро, наукова монографія Мар’яна Урселя виділяється серед інших методом сучасної інтерпретації та *“відновленого”* погляду на автора численних комедій. У книжці можна виділити два основні тематичні блоки: перший стосується аналізу сімейного та товариського життя письменника, другий – містить обговорення зв’язків позакомедійної творчості Фредра з популярною літературою і культурою.

До ш о с т о г о номера двомісячника *“Literatura Ludowa”* (*“Народна література”*) за 2010 р. увійшли такі статті: Єжи Бартмінського *“Нові записи польських весняних колядок”*; Барбара Коц *“Владислав Ст. Реймонт – авторитет “селянської справи”*; Катажини Янкевіч *“Народна релігійність кінця ХІХ ст. “Паломництво до Ясней Гури” Владислава Ст. Реймонта”*; Анни Мілевської *“Образ диявола у народній традиції і пов’язані із ним вірування, що містяться в оповіді Т 1060 “Селянин і диявол”*.

Єжи Бартмінський у статті *“Нові записи польських весняних колядок”* (С. 3–11) відзначає, що весняні колядки, відомі в Польщі під назвою *“гайк”*, *“дингус”*, *“конопелька”* зустрічаються все рідше, однак і досі вони розповсюджені на східних теренах. У цій статті вчений проаналізував дванадцять текстів весняних коляд.

Барбара Коц, досліджуючи тему *“Владислав Ст. Реймонт – авторитет “селянської справи”* (С. 13–27), змальовує тло ранньомодерністичної літератури у Польщі. Дослідниця відзначає важливу роль творчості Владислава Реймонта, подаючи найважливіші факти його біографії та акцентуючи на високій оцінці, яку дав йому львівський історик літератури Вільгельм Фельдман та критик Казімеж Вика.

“Паломництво до Ясней Гури” – це репортаж, написаний для *“Тижодніка Ілюстрованого”*, зазначає Катажина Янкевіч у статті *“Народна релігійність кінця ХІХ ст. “Паломництво до Яс-*

ней Гури” Владислава Ст. Реймонта” (С. 29–41). Позитивні рецензії на цю книгу стали поштовхом до того, що автор пов’язав своє життя з літературою і відмовився стати актором чи монахом у Ченстохові. Дослідник звертає увагу, що 1894 рік – це сота річниця інсурекції Костюшка, і паломництво відбувається у часи поділу Польщі. Цей твір характерний тим, що барвисто відображає тогочасне польське етнічне життя: польські назви місцевостей, селянські говори без іноземних запозичень. Подано також численні пісні, що співають під час паломництва, які походять із віршів польських поетів, зокрема Францішека Карпінського та Яна Кохановського.

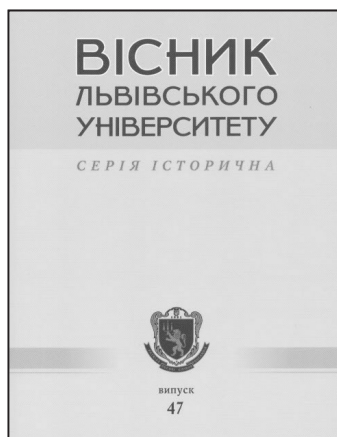
Анна Мілевська у публікації *“Образ диявола у народній традиції і пов’язані із ним вірування, що містяться в оповіді Т 1060 “Селянин і диявол”* (С. 43–59) висвітлює історичний контекст народних вірувань у диявола. Із прийняттям християнства, вважає авторка, ці вірування намагалися викоренити, однак вони ніколи повністю не зникли, а в часи Середньовіччя відродилися зі ще більшою силою. В оповіді *“Селянин і диявол”* останній виступає в ролі судді і стража народної справедливості, він карає хтивих, злих і жорстоких людей. Народні уявлення щодо зла є непослідовні, оскільки в одних випадках диявол виступає злого та підлого істотою, в інших набуває різноманітних втілень: злостивого насмішника, дурненького сільського веселуна, особи, яку легко перехитрити.

У другу рубрику увійшло чотири рецензії. Анна Бжозовська-Крайка і Роберт А. Орт у публікації *“Захоплююча “розповідь” про слов’янський фольклор”* прорецензували книгу Наталії Кононенко *“Слов’янський фольклор. Підручник”* (Лондон, 2007. – ХVІ с.). На їх думку, ця популярна книга канадської дослідниці українського походження, скерована до англомовного читача, є спробою переконати його, що слов’янський фольклор заслуговує на широку популяризацію, адже він відображений у світовій культурі, прикладом чого може бути опера Мусоргського *“Ніч на Лисій Горі”*, музика для анімованого фільму Волта Діснея *“Фантазія”*. У рецензії *“Оповіді з північної Волині”* на книгу Фелікса Трусевіча *“Гаврилко”* (Вроцлав, 2009. – 235 с.) Збігнев Й. Вуйцік констатує, що твори цього письменника доповнили історію євреїв і поляків в часи голокосту на Волині під час Другої світової війни. Подорож у світ побажань та вітань, віншувальників і вітальників, яка починається у світі магічної культури, а закінчується серед сучасних гіпер- і кібертекстів, про яку пише Марцін Якубчик у рецензії

“Вітання та побажання в культурній уяві” на книгу Пьотра Ковальського “Віншувальники і вітальники. Нарис комунікативної історії вітання” (Вроцлав, 2010. – 256 с.), показує зміну світу символічних сенсів, їх надзвичайно палімпсестний характер. У рецензії “Індіанський алфавіт, або індіанці від а до я” Александра Яновська відзначила докладний характер дослідження Лешека Міхаліка “Енциклопедія племен індіанців Північної Америки. Люди, культура, історія, сучасність” (Краків, 2009. – 335 с.), де показано культурне багатство корінних мешканців Північної Америки.

Підготувала Ірина ФРИС

**Вісник Львівського університету.
Серія історична. – Львів: ЛНУ ім. Івана
Франка, 2012. – Вип. 47. – 421 с.**

До наукового збірника, публікації якого згруповано у три рубрики – “Статті та повідомлення”, “Матеріали” та “Рецензії та огляди” – включено статті, повідомлення, огляди та рецензії з актуальних проблем української етнології. У нау-

ковий обіг введено чимало невідомих або ж маловикористовуваних джерельних матеріалів.

До першої рубрики “Статті та повідомлення” увійшли такі статті: “Співпраця Василя Доманицького з Науковим товариством імені Шевченка у Львові” М. Глушка; “Юліян Буцманюк – великий майстер релігійного живопису” М. Лозинського; “Етнографічні дослідження побуту робітників України в 50-х – 60-х рр. ХХ ст.” С. Макарчука; “Толока як відробіткова рента у господарствах великих землевласників” Р. Тарнавського; “Поселення Старосамбірщини” Г. Рачковського; “Традиційне житлобудівництво Західного Полісся (особливості та динаміка розвитку)” Р. Радовича; “Дай, Боже, в добру пору, в добрий час...” (традиційні уявлення українців про час на матеріалах будівельної обрядовості)” Р. Сілецького; “Народні гігієнічні

знання і повір'я, пов'язані з народженням і вихованням дитини (за матеріалами з сільського побуту Карпат)” Р. Дарміць; “Хліб у весняній обрядовості українців” Л. Герус; “Поліське бортництво як галузь традиційних чоловічих знань (друга половина ХІХ – ХХІ ст.)” І. Несен; “Демонологія Кременеччини” В. Галайчука; “Традиційні уявлення бойків про душі померлих людей (за польовими матеріалами)” Н. Левкович; “Традиційні уявлення опілян про уроки та “урекливих” Б. Кузьмінської.

У статті Михайла Глушка “Співпраця Василя Доманицького з Науковим товариством імені Шевченка у Львові” (С. 6–16) йдеться про знайомство В. Доманицького з М. Грушевським, В. Гнатюком, І. Франком та іншими діяльними членами НТШ у Львові, співпрацю вченого з першим всеукраїнським академічним осередком, членство уродженця Звенигородського краю у Товаристві та його наукові здобутки. Залишивши після себе наукові дослідження з української історії, літературознавства, бібліографії та інших наук, він також прилучився до видання низки праць із фольклористики та етнології, а саме: “Посмертних писань Митрофана Дикарева з поля фольклору й міфології”, “Народного календаря у Ровенському повіті Волинської губернії” тощо.

Мар'ян Лозинський у публікації “Юліян Буцманюк – великий майстер релігійного живопису” (С. 17–21) розглянув постать і творчу спадщину відомого іконописця Юліяна Буцманюка, який належить до видатних українських художників-монументалістів початку ХХ ст. Його твори станкового та монументального малярства займають почесне місце в історії українського мистецтва. Ю. Буцманюку належать чимало робіт, серед яких: “Св. Йосафат” та “Св. Василій Великий”, що зберігаються у Львівській національній галереї мистецтв, розпис Жовківської Василіянської церкви.

У праці “Етнографічні дослідження побуту робітників України в 50-х – 60-х рр. ХХ ст.” (С. 22–34) Степана Макарчука проаналізовано й узагальнено досвід етнографів у вивченні побуту українських робітників у 50-х – 60-х рр. ХХ ст., зокрема громадського життя, сімейних відносин, житлових умов, якості їжі, культури одягу. Простежено вияви традиційних форм духовного життя у побуті робітників, сімейної та календарної обрядовості, вплив на народні традиції комуністичної ідеології та радянської дійсності.